

De geheime moeder

Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de verschillen tussen Frankrijk en Nederland
aangaande de toekenning van het juridische moederschap.

Naam: Mandy Molevelt
Afstudeerwerk: Rechtstheorie
Naam begeleider: dr. mr. M. van den Brink
Datum: 18 juli 2011

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1 Achtergrond.....	4
1.2 Aanleiding en probleemstelling.....	5
1.3 Aanpak en verantwoording.....	6
1.4 Opbouw van onderzoek.....	7
2. Anoniem bevallen in Frankrijk.....	8
2.1 Historie.....	8
2.2 Wetgeving en beschrijving van de Franse regeling.....	9
2.3 Odiëvre tegen Frankrijk.....	12
2.4 Wetswijziging na 2005 en geboorteakte.....	14
2.4.1 Juridische moederschap.....	14
3. Bevallen met geheimhouding in Nederland.....	16
3.1 Historie van de Nederlandse regeling.....	16
3.1.1 Erkenning.....	16
3.1.2 Politiek debat omtrent anoniem bevallen.....	17
3.2 Wetgeving en beschrijving van de Nederlandse regeling.....	18
3.2.1 Procedure.....	19
3.2.2 Garanties voor geheimhouding.....	22
3.3 Valkenhorst.....	22
4. Afweging, conclusie en aanbeveling.....	26
Literatuurlijst.....	29
Bijlage 1: Afstandsprotocol.....	32

Lijst van afkortingen

BJZ	= Bureau Jeugdzorg
BW	= Burgerlijk Wetboek
EHRM	= Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	= Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden
FIOM	= Stichting ambulante Fiom; Federatie van Instellingen voor de Ongehuwde Moeder en haar kind
IVBPR	= Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
IVRK	= Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind
MO-groep	= Maatschappelijke Ondernemers groep
VBOK	= Vereniging tot Bescherming van het Ongeboren Kind

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In Nederland geldt de regel ‘mater semper certa est’. Dit betekent ‘de moeder is altijd zeker’ en is opgenomen in artikel 1:198 Burgerlijk Wetboek (hierna: BW), waarin het juridisch moederschap is geregeld. De juridische moeder is de vrouw die het kind heeft gebaard of het kind heeft geadopteerd. Bij de geboorte ontstaat van rechtswege een familierechtelijke band tussen de moeder en het kind, die alleen doorbroken kan worden door adoptie. Het maakt voor het ontstaan van een familierechtelijke band niet uit of de geboortemoeder gehuwd of ongehuwd is. De naam van de moeder wordt vermeld in de geboorteakte. De moeder kan het kind dus niet ontkennen. In Nederland kan de vrouw niet, behoudens het te vondeling leggen van haar kind, anoniem bevallen. Een ongewenst zwangere vrouw die haar kind niet wil behouden, kan in Nederland de zwangerschap vroegtijdig beëindigen (abortus provocatus¹) of het kind na de bevalling ter adoptie afstaan. Sommige ongewenst zwangere vrouwen komen er te laat achter dat ze zwanger zijn, waardoor abortus niet meer mogelijk is. De omgeving van deze vrouwen zal geconfronteerd worden met hun zwangerschap en bevalling, terwijl een aantal van hen deze confrontatie nu juist niet wil vanwege bijvoorbeeld angst voor eerwraak of vanwege het feit dat zij economisch niet in staat zijn om voor het kind te kunnen zorgen. Om deze vrouwen in nood toch enigszins tegemoet te komen, is door de Raad voor de Kinderbescherming (hierna RvdK), de Stichting Ambulante Fiom² (hierna: FIOM), de Siriz (voorheen VBOK)³ en de MO-groep⁴ in 2007 een afstandsprotocol opgesteld om het voor vrouwen mogelijk te maken voor de buitenwereld in het geheim te bevallen, het kind ter adoptie af te staan en daarmee het leven van het kind te sparen. De vrouw kan tijdens haar zwangerschap verblijven in een opvanghuis, zoals Huize de Bocht te Goirle, en aldaar met geheimhouding bevallen. Op het moment dat zij is bevallen en te kennen geeft dat zij afstand wil doen van het kind, treedt het afstandsprotocol in werking. Er zijn ook vrouwen die hun zwangerschap lang verborgen weten te houden.⁵ Zij camoufleren de uiterlijke kenmerken door bijvoorbeeld het dragen van wijde kleding en door niet in het openbaar te verschijnen. Vrouwen die

¹ Abortus provocatus is een medische term en staat voor vroegtijdige beëindiging van de zwangerschap. In dit onderzoek wordt de term afgekort tot het begrip ‘abortus’.

² Federatie van Instellingen voor de Ongehuwde Geboortemoeder en haar kind. FIOM heeft als één van haar doelstellingen, de vrouw in haar nood te helpen en op die wijze het van het kind te sparen.

³ Vereniging tot bescherming van het ongeboren kind. Sinds 5 oktober 2010 is de organisatie ondergebracht in een stichting met de naam Siriz. Deze stichting geeft hulp, voorlichting en opvang bij onbedoelde zwangerschap.

⁴ Maatschappelijke Ondernemers groep. Sinds 1 januari 2011 zijn de branches Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening (W&MD), Jeugdzorg en Kinderopvang die vorig jaar nog onder de MO-groep vielen, als zelfstandige verenigingen verder gegaan. Het huidige afstandsprotocol is vastgesteld door MO-groep Jeugdzorg: brancheorganisatie Bureaus Jeugdzorg en Jeugd & Opvoeding.

⁵ *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1658.

onder geheimhouding willen bevallen kunnen dat doen in een ziekenhuis of in een opvanghuis (bijv. Huize de Bocht). De gezondheid van zowel de moeder als het kind wordt optimaal gewaarborgd, omdat de bevalling onder medisch toezicht plaatsvindt. In Nederland is het niet mogelijk om geheel anoniem te bevallen, omdat de naam van de moeder in de geboorteakte wordt vermeld.⁶ Wel wordt getracht zoveel mogelijk de geheimhouding tijdens en na de zwangerschap te bewaren. In paragraaf 3.2.1 komt de procedure rondom de geheimhouding aan bod. De FIOM en Siriz begeleiden de vrouwen bij bevallen met geheimhouding.⁷

In Frankrijk daarentegen kan een vrouw wel anoniem bevallen (l'accouchement sous X), omdat daar de 'mater semper certa est' regel niet geldt. Natuurlijk is de vrouw die het kind heeft gebaard, de biologische moeder van het kind, maar in Frankrijk kan het kind juridisch gezien moederloos ter wereld komen. Het recht op anoniem bevallen in Frankrijk is het recht van de moeder om anoniem te bevallen in het ziekenhuis (of particuliere instelling) waarbij zij het kind na de geboorte ter adoptie afstaat zonder dat haar identiteitsgegevens bekend worden gemaakt aan de instelling die haar heeft opgenomen om te bevallen en aan de personen die haar verzorgen en bijstaan.⁸ Zij hoeft dus geen identiteitsbewijs mee te nemen naar het ziekenhuis of particuliere instelling waar zij gaat bevallen. Indien de vrouw de keuze maakt om anoniem te bevallen, voorkomt zij hiermee de juridische moeder van het kind te worden. Zij ziet af van haar verantwoordelijkheden ten opzichte van haar kind. Vanaf dat moment valt het kind onder verantwoordelijkheid van de Staat en zal de Staat zorgen voor een adoptiegezin.

1.2 Aanleiding en probleemstelling

Op 13 februari 2003 heeft het Europese Hof van de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) uitspraak gedaan in de zaak *Odièvre tegen Frankrijk*.⁹ Het EHRM concludeerde, in het kort, dat de Franse regeling betreffende de anonieme bevalling niet in strijd is met artikel 8 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). Het EHRM stelde vast dat de lidstaten over enige mate van vrijheid beschikken om het privéleven van hun onderdanen te beschermen. Deze uitspraak heeft mijn interesse gewekt voor anoniem bevallen voor ongewenst zwangere vrouwen.

Probleemstelling

In dit onderzoek zal ik mij richten op de Franse regeling betreffende de anonieme bevalling en de Nederlandse regeling betreffende de bevalling met geheimhouding. Ik heb gekozen voor Frankrijk, omdat dit land als één van de weinige landen de mogelijkheid kent om anoniem te bevallen. Daarnaast

⁶ Artikel 43 Besluit burgerlijke stand 1994, *Stb.* 1997,747.

⁷ Stichting Ambulante Fiom, *Afstand ter adoptie. Informatie over een voornemen tot afstand ter adoptie*, 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom, december 2009, p. 2.

⁸ Verschelden 2004, p. 101-105.

⁹ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 15-18.

is door het EHRM uitspraak gedaan in de zaak *Odièvre tegen Frankrijk* waar deze regeling werd bekritiseerd en beoordeeld. Bijzondere situaties zoals vrouwen zonder verblijfsstatus en het juridische vaderschap blijven buiten beschouwing.

De centrale vraag luidt:

“Wat zijn de verschillen tussen de Franse en Nederlandse regelgeving aangaande de toekenning van het juridisch moederschap aan de geboortemoeder¹⁰ en in hoeverre zou de Franse regeling voor vrouwen in Nederland een aanvulling kunnen zijn op de huidige mogelijkheden?”

Over de Nederlandse regeling omtrent bevallen onder geheimhouding is weinig bekend. De discussie in Nederland over anoniem bevallen is niet op breed niveau gevoerd. Over het afstandsprotocol is in de Tweede Kamer voor het laatst gesproken in 2010, toen PvdA-lid Arib aan de Minister van Justitie Kamervragen stelde over onder andere het treffen van voorzieningen voor ongewenst zwangere vrouwen in nood.¹¹ Het probleem is dat in Nederland nog steeds, weliswaar op kleine schaal, kinderen te vondeling worden gelegd en infanticide wordt gepleegd. Ter beantwoording van de onderzoeksvraag zal ik gaan onderzoeken wat beide regelingen inhouden en wat de verschillen zijn en welke procedures er gehanteerd worden.

Definiëring

Ter verduidelijking om welke moeder het gaat, wordt in het vervolg gesproken over geboortemoeder. Dit is de vrouw die het kind heeft gebaard. Het begrip ‘ouderschap’ staat volgens Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse taal voor ‘het ouder-zijn. Het juridische moederschap duidt op het feitelijke moederschap dat naar recht is vastgesteld.¹²

1.3 Aanpak en verantwoording

Om de centrale vraag van deze scriptie te kunnen beantwoorden wordt voor de beoordeling van de Franse wetgeving gebruik gemaakt van de relevante literatuur, artikelen, wet- en regelgeving en de uitspraak van het EHRM in de zaak *Odièvre tegen Frankrijk*¹³.

Over de Nederlandse regeling omtrent bevallen met geheimhouding is weinig literatuur voorhanden. In deze scriptie wordt daarom vooral uitgegaan van de parlementaire stukken van de Tweede Kamer, de uitspraak van de Hoge Raad inzake Valkenhorst I en II¹⁴, het afstandsprotocol en secundaire literatuur. Onder de secundaire literatuur valt de informatie verkregen van de website www.vondelingenluik.nl. Vondelingenluik is een onafhankelijk Nederlands informatieplatform over

¹⁰ Het begrip geboortemoeder staat voor de natuurlijke moeder van het kind.

¹¹ *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1657.

¹² Verschelden 2005, p. 10.

¹³ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann.

¹⁴ Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796; HR 15 april 1994, NJ 1994, 608/RN 1994, 430

anoniem afstand doen van een pasgeboren baby. Vondelingenluik.nl brengt zoveel mogelijk informatie samen over het te vondeling leggen, babydoding, zusmoederschap en de illegale opneming.

1.4 Opbouw van onderzoek

Het onderzoek is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 een beschrijving gegeven van de historie, wetgeving en de te volgen procedure van de Franse regeling met betrekking tot anoniem bevallen. In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving gegeven van de historie, wetgeving en de te volgen procedure voor de Nederlandse regeling omtrent bevallen met geheimhouding. Vervolgens worden de verschillende voor- en tegenargumenten ten aanzien van anoniem bevallen benoemd en een conclusie getrokken. Tot slot komt de aanbeveling voor Nederland aan de orde.

2. Anoniem bevallen in Frankrijk

2.1 Historie

In Frankrijk is het een oude traditie dat de vrouw volgens een vaste procedure haar kind anoniem mag afstaan.¹⁵ Deze traditie kan worden teruggevoerd naar de tijd van Saint Vincent de Paul (priester van de katholieke kerk), die voorzag in de bouw van een “vondelingenluik”. In het vondelingenluik plaatste de geboortemoeder het kind in een kribbe en drukte op de bel, waardoor iemand aan de andere kant van de muur het signaal kreeg dat er een kind in de kribbe lag. Het kind werd uit de kribbe gehaald en werd geplaatst onder staatszorg. De Staat verzorgd het kind totdat het kind in een pleeggezin werd geplaatst. De katholieke kerk beschouwde abortus als een vorm van moord en werd daarom ook verboden. Het doel van het in 1638 opzetten van een “vondelingenluik” door Saint Vincent de Paul was het voorkomen van infanticide¹⁶ en abortus.¹⁷ De Franse revolutie¹⁸ zorgde voor een hervorming, waardoor op 18 januari 1792 het wettelijk recht tot adoptie werd ingevoerd en in 1793 medische zorg beschikbaar werd voor aanstaande geboortemoeders die anoniem afstand wilden doen van hun kinderen.¹⁹ Aangezien anticonceptie en abortus in die tijd verboden waren, zagen ongewenst zwangere vrouwen in nood, ondanks het recht to adoptie en medische zorg, infanticide of het te vondeling leggen van haar kind als enige uitweg, waardoor het aantal vondelingen steeg. Zo werden in 1856 120.000 kinderen te vondeling gelegd.²⁰

Het decreet²¹ van 28 juni 1793 vormt het eerste wettelijke kader voor anoniem bevallen.²² In die tijd werden veel kinderen verlaten of vermoord. Dit decreet bracht het recht op anoniem bevallen tot stand en gold voor zowel gehuwde als ongehuwde vrouwen. Het besluit formaliseert drie basiselementen. Ten eerste de legalisatie van de praktijk dat de vrouw bij de bevalling niet verplicht is om zich te identificeren. De vrouw die anoniem wilde blijven, kreeg een volgnummer en werd geregistreerd in een register van de instelling waar zij was bevallen. Ten tweede kwam de verplichting om in elk district opvanghuizen te creëren, waar zwangere vrouwen terecht konden om aldaar anoniem te bevallen. Tot slot betaalde de staat de onderhoudskosten van het kind. Op het moment dat de geboortemoeder haar kind anoniem afstaat, wordt het kind een kind van de staat. De Staat kreeg het gezag en de verantwoordelijkheid over het kind. Het verlaten kind werd het ‘kind van het vaderland’, met als achterliggende gedachte dat het kind behoort tot de gemeenschap en een kostbaar ‘goed’ is, dat

¹⁵ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 15.

¹⁶ Infanticide is het doden van pasgeboren kinderen.

¹⁷ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 15; Frankrijk, www.vondelingenluik.nl (zoeken op *Frankrijk*) (bezocht op 18 juni 2011)..

¹⁸ De Franse revolutie betekende een politieke omwenteling, waarbij de Franse monarchie werd vervangen in een republiek.

¹⁹ Pyl 2010, p. 21; Lefaucheur 2004, p. 320.

²⁰ Ripley & Dana 1859, p. 637.

²¹ Een uitgevaardigde opdracht opgesteld door de overheid, ondertekend door de president van de republiek, die de status van wet heeft.

²² Barèges 2010, p. 10.

door het land moet worden verzorgd en moet worden gevoed. De Staat garandeerde de ondersteuning in de gemaakte kosten van de geboortemoeder tijdens haar verblijf in de instelling.

Bij het besluit van 1811 werd het vondelingenwiel toegestaan, een soort draaideur waarmee de geboortemoeder het kind letterlijk de kerk indraaide.²³ De vondelingenluiken en -wielen werden bij de wet van 27 juni 1904 afgeschaft, vanwege de economische crisisjaren en het feit dat jaarlijks duizenden kinderen naar een dergelijk vondelingenluik of -wiel werden gebracht. In plaats daarvan kwamen er aangiftekantoren, die dag en nacht geopend waren. De geboortemoeder haar kind in het geheim kon achterlaten, zonder de openbaarmaking van haar identiteit. De vrouw kreeg tegelijkertijd informatie over het verkrijgen van financiële steun indien zij mocht besluiten het kind toch te behouden.²⁴

De traditie van de anonieme bevallingen leidde onder de toenmalige regering tot een besluit van 2 september 1941 betreffende de bescherming van de baby's.²⁵ Het besluit stond anoniem bevallen toe en bood de geboortemoeder gratis medische zorg aan tijdens de maand die voorafgaat aan de bevalling en de maand na de geboorte in een openbaar ziekenhuis om haar gezondheid en die van het kind te beschermen. Het doel van de wetgeving was het beschermen van vrouwen die zwanger waren geraakt door Duitse.²⁶ Op abortus en kindermoord stond in die tijd de doodstraf. Het recht op anoniem bevallen werd in 1941 in artikel 47 Code de l'action Sociale et des Familles²⁷ opgenomen en daarna in het huidige artikel L. 222-6 van dezelfde wet, waarin onder andere is vermeld dat de staat opdraait voor de kosten van de huisvesting en bevalling van de vrouw die om geheimhouding van haar identiteit heeft verzocht. Zij kan op verzoek van de Franse kinderbeschermingsinstelling psychologische en sociale steun krijgen. De geboortemoeder kan te maken krijgen met schuldgevoelens, pijn en verdriet. Een adequate psychologische ondersteuning kan een depressie helpen voorkomen.

2.2 Wetgeving en beschrijving van de Franse regeling

In 1993 is het recht van de vrouw om de geboorte en haar identiteit geheim te houden versterkt door dit recht op te nemen in artikel 341-1 van de Code Civil.²⁸ Indien de vrouw de keuze maakt om anoniem te bevallen, voorkomt zij dat zij juridische moeder wordt van het kind.

²³ Frankrijk, www.vondelingenluik.nl (zoeken op *Frankrijk*) (bezoekt op 18 juni 2011).

²⁴ Lefaucheur 2004, p. 321.

²⁵ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 15.

²⁶ Deutscher Ethikrat 2009, p. 50.

²⁷ De Franse wetgeving laat zich niet vertalen in het Nederlands.

²⁸ Lefaucheur 2004, p. 323.

Zoals eerder vermeld is het recht op anoniem bevallen het recht van de geboortemoeder om in een ziekenhuis (of particuliere instelling) te bevallen waarbij zij het kind na de geboorte ter adoptie afstaat zonder bekendmaking van haar identiteitsgegevens aan de instelling waar zij is bevallen. De geboortemoeder heeft na de geboorte van haar kind twee maanden bedenktijd. Gedurende deze periode kan zij op haar besluit terugkomen (art. 348-3 Code Civil). Als zij niet op haar besluit terugkomt, wordt het kind ter adoptie aangeboden. In de geboorteakte van het kind is, indien de geboortemoeder gebruik maakt van het recht op anoniem bevallen, geen naam van de geboortemoeder vermeld maar de letter X.²⁹

Door de mogelijkheid van anoniem bevallen kan de geboortemoeder besluiten om geen verantwoordelijkheid voor het kind te nemen doch die bij de staat te leggen. Besluit de geboortemoeder het kind wel te erkennen, dan dient naast de geboorteakte ook een erkenningsakte te worden opgemaakt.³⁰

De Franse overheid heeft in de zaak *Odièvre tegen Frankrijk* verklaard dat de Franse regeling bedoeld is om het leed van de geboortemoeders te verzachten die niet de middelen hebben om hun kinderen op te voeden.³¹ De ongewenst zwangere vrouwen bevallen onder gunstige omstandigheden (onder medisch toezicht) in plaats van alleen met de daarmee gepaard gaande risico's. Tot de jaren '60 waren noch de anticonceptie noch abortus legaal in Frankrijk.³² Anoniem bevallen was dus een voor de handliggende uitweg voor zwangere vrouwen in nood, welke kan voortkomen uit ernstige problemen als verkrachting of angst dat de eigen partner niet de verwekker is. Jaarlijks kiezen ongeveer 600 vrouwen voor anoniem bevallen. Uit het rapport van onderzoekster Catherine Villeneuve-Gokalp van het Nationaal Instituut voor Demografische Gegevens blijkt dat het aantal jaarlijkse anonieme bevallingen afneemt.³³ In de jaren '60 zijn ongeveer 2000 vrouwen anoniem bevallen. In 2001 en 2008 waren dat 691 respectievelijk 598 vrouwen. Het merendeel van deze vrouwen is alleenstaande en heeft geen baan.³⁴ Uit het rapport blijkt verder dat in 2001 en 2008 28 respectievelijk 8 kinderen te vondeling zijn gelegd. Het meest genoemde argument om anoniem te bevallen is vanwege het gebrek aan financiële middelen. De helft van de vrouwen was werkloos en had geen eigen middelen om in het onderhoud van het kind te voorzien.³⁵ Daarnaast werden vrouwen door de familie onder druk gezet. Andere moeders doen anoniem afstand van hun kind vanwege religieuze redenen. Van de vrouwen die anoniem bevielen was de zwangerschap in 4 tot 10% van de gevallen het gevolg van verkrachting, incest of overspel.

²⁹ Verschelden 2004, p. 101-105.

³⁰ Coppen, Zijlmans & Lendfers 1992, p. 7.

³¹ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 36.

³² EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 36.

³³ Villeneuve-Gokalp 2010, p.5.

³⁴ Villeneuve-Gokalp 2010, p. 21.

³⁵ Leurs 2000, p. 7.

Het Franse systeem is in eigen land zwaar onder druk komen te staan vanwege aanhoudend protest van kinderen die geboren zijn uit een anonieme geboortemoeder.³⁶ Deze kinderen vinden het onaanvaardbaar dat zij niet de mogelijkheid hebben hun geboorteparenten op te sporen. Om een evenwichtig te krijgen tussen de rechten van de kinderen geboren uit een anonieme geboortemoeder met het recht van de geboorteparenten om anoniem te blijven, heeft de Franse overheid de procedure van de anonieme bevalling in 2002 gewijzigd.³⁷ Deze herziene wet houdt het recht op anoniem bevallen in stand, maar geeft nadere regels over de bekendmaking van de identiteit van de geboortemoeder, welke afhankelijk is van de uitdrukkelijke toestemming van de geboortemoeder. De wens van de geboortemoeder blijft dus van cruciaal belang.

Sinds de wetswijziging wordt de geboortemoeder bij de bevalling gevraagd of zij identificeerbare en niet-identificeerbare informatie wil verstrekken over haar gezondheid en die van de vader, de oorsprong van het kind en de omstandigheden waarin het kind werd ondergebracht, evenals informatie over haar identiteit en onder welke omstandigheden zij eventueel haar identiteit zou willen vrijgeven.³⁸ Dit kon voor deze wetswijziging ook al, alleen werd daar niet altijd naar gevraagd. De wet regelt tevens de oprichting van een onafhankelijke nationale raad voor de toegang tot afstammingsgegevens (hierna: de nationale raad), met als Franse benaming "Conseil national pour l'accès aux origines personnelles", die de toegang tot informatie over iemands geboorte beoogt te vergemakkelijken.³⁹ Via de nationale raad kunnen kinderen een poging ondernemen om hun biologische oorsprong te achterhalen. In het geval de geboortemoeder geen toestemming geeft om haar identiteitsgegevens vrij te geven, dan komt het kind er niet achter van wie het afstamt.

De doelstelling van de in 2002 herziene Franse wetgeving is dus het vergemakkelijken van de zoektocht naar informatie over de identiteit van de biologische ouders. Tevens beoogt de wetgeving net als de eerdere wetgeving om hulp te bieden aan vrouwen in noodsituaties die hun zwangerschap hebben ontdekt op een moment dat ze te laat waren om het af te breken of aan vrouwen die bezwaar hebben tegen abortus. Het medisch team van het ziekenhuis zal de geboortemoeder aanmoedigen om het kind te houden en zelf op te voeden door haar te informeren over beschikbare sociale steun.⁴⁰ Mocht de geboortemoeder toch haar kind willen afstaan, dan wordt de geboortemoeder gevraagd om tenminste genetische informatie over het kind achter te laten.

³⁶ Wetsvoorstel tot aanvulling van het Burgerlijk Wetboek met bepalingen inzake de discrete bevalling, *Belgische senaat* 2010/11, nr. 5-347/1, p. 2.

³⁷ Verordening nr. 2005-759 (Publicatiedatum 6 juli 2005 in Frankrijk); EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 38.

³⁸ Artikel L. 222-6 Code de l'action sociale et des familles; EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 17.

³⁹ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par.39.

⁴⁰ Callus 2004, p. 662.

Indien de geboortemoeder informatie wil vrijgeven over haar identiteit dan kan zij dat doen bij de in 2002 opgerichte nationale raad (art. L. 224-5 (4) Code de l'action sociale et des familles). De nationale raad mag de identiteitsgegevens van de geboortemoeder alleen op verzoek van het kind verstrekken, indien de geboortemoeder hiermee akkoord is gegaan. Hieruit blijkt dat Frankrijk veel waarde hecht aan het recht van de geboortemoeder om anoniem te blijven. Het verzoek om toegang te krijgen tot informatie over de kennis van zijn oorsprong kan, overeenkomstig artikel L. 147-3 Code de l'action sociale et des familles, door het kind schriftelijk worden ingediend bij de nationale raad.⁴¹ In het geval de natuurlijke geboortemoeder uitdrukkelijk heeft ingestemd met de opheffing van de geheimhouding van haar identiteit of in geval van overlijden van de geboortemoeder en zij geen bezwaar had dat haar identiteit bekendgemaakt wordt na haar dood, zal de nationale raad de informatie over haar verstrekken aan het kind dat een verzoek om toegang tot zijn persoonlijke oorsprong heeft ingediend (art. L.147-6 Code de l'action sociale et des familles).

2.3 Odièvre tegen Frankrijk

Dat de Franse regering het recht van de moeder om haar identiteit geheim te houden zwaarder laat wegen dan het recht van het kind om haar afstamming te kennen was voor Pascale Odièvre aanleiding om naar de rechter te stappen. Pascale Odièvre werd met een anonieme bevalling op 23 maart 1965 geboren in Parijs. De geboortevader van Odièvre dwong de geboortemoeder van Odièvre haar anoniem af te staan, omdat het gezin de onderhoudskosten van een kind niet kon betalen. Door anoniem te bevallen komen de kosten voor rekening van de staat. Odièvre kwam onder de zorg van een kindbeschermingsinstelling te staan en werd in 1969 geadopteerd door het echtpaar Odièvre. Bij de kindbescherming kan een kind dat door de anonieme geboortemoeder is afgestaan informatie over haar natuurlijke familie opvragen. Het gaat om niet-identificeerbare informatie die de geboortemoeder vrijwillig heeft achtergelaten. Zo kan de geboortemoeder bijvoorbeeld achterlaten welke erfelijke ziektes in de familie voorkomen en wat de reden is van het anoniem bevallen.

Odièvre heeft in 1990 bij de kindbescherming in het departement Seine inzage verzocht in haar dossier. Het departement verstreekte haar toen de niet-identificeerbare informatie over haar biologische familie. Odièvre kwam erachter dat haar geboortemoeder een drietal zoons had gekregen, waarvan één ouder is dan Odièvre. De Franse kindbescherming weigerde echter de identificeerbare gegevens over haar biologische familie te verstrekken, omdat de geboortemoeder had gekozen voor anonieme bevalling en omdat zij anders door de informatie wel te verstrekken het vertrouwen van de geboortemoeder zou schenden.⁴²

⁴¹ Artikel L. 147-5 Code de l'action sociale et des familles

⁴² Artikel L. 222-6 Code de l'action sociale et des familles.

Odièvre stelt onder andere dat het niet vrijgeven van de vertrouwelijke gegevens aangaande haar biologische familie een schending is van het recht op privé- en gezinsleven (art. 8 EVRM).

Vervolgens verzocht Odièvre de rechtbank om een rechterlijk bevel voor de vrijgeving van informatie over haar afstamming. De griffier wees haar erop dat zij wel een rechtszaak kon aanspannen, maar dat zij aan het kortste eind zou trekken, omdat het verstrekken van gegevens die in vertrouwen zijn gegeven in strijd is met de wet. Hij wees erop dat ze ook een klacht kon indienen bij de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens (hierna: Europese Commissie). In 2001 heeft zij een klacht ingediend bij de Europese Commissie vanwege het feit dat zij door anonieme bevalling ter wereld is gebracht, hetgeen ertoe heeft geleid dat zij onmogelijk nog haar afkomst kan achterhalen, wat naar haar mening een schending is van art. 8 en 14 EVRM. De Europese Commissie heeft de zaak ontvankelijk verklaard en aan het EHRM voorgelegd.

Het EHRM bevestigde dat artikel 8 EVRM het recht op identiteit en de persoonlijke ontwikkeling omvat.⁴³ Aangelegenheden die van belang zijn voor persoonlijke ontwikkeling omvatten onder andere het recht om informatie te verkrijgen die noodzakelijk is voor het achterhalen van belangrijke aspecten van iemands persoonlijke identiteit, zoals het ontdekken van de identiteit van de geboorteparenten. Ook de geboorte, in het bijzonder de omstandigheden waarin een kind wordt geboren, maakt deel uit van het leven van een kind (en later de volwassene), valt onder het privéleven en wordt gewaarborgd door artikel 8 EVRM.⁴⁴ Anderszijds stelde het EHRM ook vast dat de rechten van de geboortemoeder in het gedrang zijn; de bedoeling van de anonieme bevalling is immers het waarborgen van de gezondheid, onder meer door het voor de geboortemoeder mogelijk te maken om te bevallen in gepaste medische omstandigheden, en het vermijden van abortus.⁴⁵ Het EHRM heeft geoordeeld dat de Franse regeling die de geboortemoeder de keuze laat of zij haar kind na de geboorte wil erkennen niet in strijd is met art 8 EVRM. Het EHRM stelt vast dat de lidstaten over enige mate van vrijheid beschikken om het privéleven van hun onderdanen te beschermen.⁴⁶ De ruime beoordelingsmarge kent het EHRM toe in het licht van de verschillen tussen de rechtssystemen en de tradities van de lidstaten.⁴⁷

Frankrijk heeft, volgens het EHRM, een evenwicht gevonden tussen de rechten en belangen van betrokkenen. Het EHRM onderscheidt als belangen het recht van het kind om haar afkomst te kennen, het recht van de geboortemoeder om anoniem te blijven, het recht op privacy van de andere familieleden, waaronder de vader en de adoptieouders. Het EHRM neemt in haar oordeel mee dat het doel van de Franse wetgeving is de gezondheid van de geboortemoeder en het kind veilig te stellen en

⁴³ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 29.

⁴⁴ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 29.

⁴⁵ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 44.

⁴⁶ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 46-49.

⁴⁷ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, NJ 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 37 en 47.

abortus en kinderverlating te voorkomen. Nu Odièvre toegang had gekregen tot de niet-identificeerbare informatie over haar geboortemoeder en haar biologische familie, waardoor zij in staat was gesteld een deel van haar oorsprong op te sporen, terwijl de belangen van derden (het recht op respect voor privéleven) werden gevrijwaard, oordeelde het EHRM dat de artikel 8 EVRM niet was geschonden.⁴⁸

2.4 Wetswijziging na 2005 en geboorteakte

In 2005 is de Franse wet nog enigszins gewijzigd. Door de wetswijziging van 4 april 2005 wordt de afstamming door een aanduiding van de geboortemoeder, al dan niet getrouwd, eenvoudigweg in de geboorteakte vastgesteld, zonder dat het voor haar noodzakelijk is om een erkenningsakte te laten opstellen (art. 311-25 Code Civil).⁴⁹ Ook laat deze wetswijziging in theorie toe dat de kinderen tot een onderzoek kunnen overgaan naar de vaststelling van de moederschap, wat eerder niet mogelijk was.⁵⁰ Het kind dient te bewijzen dat de vrouw waarnaar hij het onderzoek wil uitvoeren zijn geboortemoeder is. Hij kon, tot de wetswijziging van 16 januari 2009, het onderzoek niet instellen indien de moeder anoniem is bevallen. Sinds de wetswijziging van 16 januari 2009 van artikel 325 Code Civil⁵¹, is het zinsdeel “onder voorbehoud van artikel 326 (geheimhouding identiteit van de geboortemoeder)” verwijderd, waardoor het kind ook een onderzoek kan laten instellen tegen de anonieme geboortemoeder. Als het kind voldoende bewijs heeft dat de geboortemoeder zijn biologische moeder is, dan kan het juridische moederschap worden vastgesteld.

2.4.1 Juridische moederschap

De vader doet binnen drie dagen na de geboorte de geboorteaangifte, of bij gebreke daarvan, wordt de aangifte gedaan door artsen, verloskundigen of andere personen die de vrouw ondersteund hebben bij de bevalling (art. 56 Code Civil). In de geboorteakte dienen de naam, voornaam, geboortedatum, plaats van geboorte, leeftijd, beroepen en adressen van ouders te worden opgenomen (art. 57 Code Civil).

Juridisch moederschap kan op drie manieren worden vastgesteld:

- door vermelding van de naam van de geboortemoeder op de geboorteakte;
- door de daad van erkenning op te nemen in een erkenningsakte. Bij de daad van erkenning vermeldt de erkenningsakte de naam, voornaam, geboortedatum of, bij gebreke daarvan, de leeftijd, de plaats van geboorte en het adres van de persoon die het kind wil erkennen (art. 62

⁴⁸ EHRM 13 februari 2003, (*Odièvre t. Frankrijk*) nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann, par. 49.

⁴⁹ Barèges 2010, p. 24.

⁵⁰ Artikel 325 Code Civil, verordening nr. 2005-759, van kracht tot 19 januari 2006.

⁵¹ Verordening nr. 2009-61 van 16 januari 2009, van kracht op 19 januari 2009.

Code Civil).⁵² Het toont de datum en plaats van geboorte, geslacht, en de namen van het kind of, bij gebreke daarvan, alle nuttige informatie over de geboorte, met inachtneming van de bepalingen van artikel 326 Code Civil⁵³. De erkenningsakte wordt opgenomen in een register van de burgerlijke stand;

- door het opstellen van een notariële akte waarbij het kind als bezit van staat is opgenomen (art. 310-1 Code Civil). De notariële akte wordt opgenomen in het register van de burgerlijke stand. Volgens Verschelden kan ‘bezit van staat’ worden omschreven ‘als het houden van of genieten van (i.e. “bezit”) een stand of toestand waarin iemand zich bevindt (i.e. een “staat”), alsof die staat hem toebehoort.’⁵⁴ Bezit wijst volgens Verschelden op een feitelijke realiteit en impliceert steeds een schijntoestand, die principieel losstaat van de juridische werkelijkheid die een naar recht vastgestelde afstammingsband is. Ongeacht de vraag of tussen die persoon en de betrokkene een juridische afstammingsband bestaat. Deze schijntoestand kan door de artikelen 310-1 en 310-3 Code Civil juridische werkelijkheid worden.

De Code Civil bevat geen definitie van bezit van staat. Er is wel een bepaling die ingaat op de kenmerken en het bewijs ervan. Volgens artikel 311-2 Code Civil moet het bezit van staat (van een kind t.a.v. een ouder) voortdurend, vreedzaam, publiekelijk en ondubbelzinnig zijn en wordt bewezen door feiten die samen de betrekking van afstamming aantonen. Artikel 311-1 Code Civil geeft een niet-limitatieve opsomming van de vijf belangrijkste feiten die deze afstammingsbetrekking aantonen. Die feiten zijn onder meer:

- dat de geboortemoeder het kind altijd als haar kind heeft behandeld en dat het kind die persoon heeft behandeld als zijn geboortemoeder;
- dat die persoon als geboortemoeder in zijn onderwijs, onderhoud en de opvoeding heeft voorzien;
- dat het als haar kind wordt erkend door de familie en in de maatschappij;
- dat de openbare overheid het als zodanig beschouwt;
- dat het kind altijd de naam heeft gedragen van degene van wie wordt gezegd dat het afstamt.

⁵² In dit onderzoek staat de geboortemoeder centraal. Daarom wordt verder de term (natuurlijke) geboortemoeder of geboortemoederschap gebruikt. Echter, in dit artikel wordt gesproken over ouderschap.

⁵³ Art. 326 Code Civil: Lors de l'accouchement, la mère peut demander que le secret de son admission et de son identité soit préservé (tijdens de bevalling kan de geboortemoeder vragen om haar toelating en identiteit geheim te houden)

⁵⁴ Verschelden 2005, p. 19.

3. Bevallen met geheimhouding in Nederland

3.1 Historie van de Nederlandse regeling

3.1.1 Erkenning

Tot 1947 gold dat een ongehuwde geboortemoeder niet van rechtswege de juridische moeder was van haar buiten huwelijk geboren kind, maar diende zij het kind eerst te erkennen om familierechtelijke betrekkingen tussen haar en het kind te laten ontstaan.⁵⁵ Het juridische moederschap omvatte mede het ouderlijk gezag. Het kind kreeg altijd de naam van de geboortemoeder en die naam werd ook vermeld op de geboorteakte, ook als de moeder het kind niet erkende. Het feit dat de naam van de ongehuwde geboortemoeder vermeld stond op de geboorteakte, betekende dus niet zij juridische moeder was van het kind. Als de moeder het kind niet erkent waardoor geen juridische moederschap ontstaat, hoeft de geboortemoeder theoretisch gezien geen afstand te doen van haar kind. Het kind werd geplaatst bij een pleeggezin. Een mogelijkheid tot adoptie bestond niet. Daarom werd er door de burgerlijke stand bij de geboortemoeder op aangedrongen om het kind wel te erkennen.

In de praktijk was het echter voor de ongehuwde geboortemoeder buitengewoon lastig om afstand te doen van haar kind.⁵⁶ In Nederland bestond de mogelijkheid tot adoptie niet. Ongehuwd ongewenst zwangere vrouwen die hun kind niet konden of wilden behouden, konden naar een particuliere (meestal christelijke) hulpinstelling gaan om daar te bevallen. Buitenechtelijke zwangerschap was in die tijd een schande, met veelal een verstoting uit de familie tot gevolg. Deze vrouwen kwamen noodgedwongen bij hulpinstellingen terecht. De hulpinstellingen maakten het voor deze vrouwen niet eenvoudig om afstand te doen van hun kind. De ongehuwde geboortemoeder moest boeten voor haar ongewenste zwangerschap door voor haar kind te zorgen. Daarbij kwam nog dat het kind haar geboortemoeder nodig had voor de borstvoeding. Om voor haar kind te kunnen zorgen dienden de geboortemoeders aan het werk te gaan om kostgeld voor haar kind te kunnen betalen aan de hulpinstelling. Tijdens de werktijd van de geboortemoeder, kwam het kind in de opvang terecht of bleef achter in een tehuis. Ondanks dat de geboortemoeder werkte, werd wel van haar verwacht dat zij zo veel mogelijk tijd spendeerde aan haar kind. Zij kon aan deze zware combinatie van werk en zorg ontkomen door in het huwelijk te treden.⁵⁷

Vanaf 1947 hoefde de geboortemoeder haar buitenechtelijke kind niet te erkennen.⁵⁸ Ieder kind was voortaan het juridische kind van de geboortemoeder, tenzij het kind verwekt was in overspel of als het om een bloedschennig kind ging. Aan dit onderscheid kwam een einde met de inwerkingtreding van

⁵⁵ Holtrust 1995, p. 48-49.

⁵⁶ Holtrust 1995, p. 49.

⁵⁷ Holtrust 1995, p. 49.

⁵⁸ Van Raak & Vlaardingebroek 2006, p. 23.

het Verdrag van Brussel van 12 september 1962.⁵⁹ Sindsdien bestond er altijd een familierechtelijk betrekking tussen het kind en de geboortemoeder, ongeacht hoe het kind is verwekt.

De situatie van ongehuwde geboortemoeders veranderde bij de inwerkingtreding van de Adoptiewet in 1957.⁶⁰ Tot de inwerkingtreding van deze wet, werd de ongehuwde geboortemoeder buiten spel gezet en de bloedbanden met haar kind genegeerd.⁶¹ De geboortemoeder wist niet waar, wanneer en bij wie haar kind werd geplaatst. Met het belang van het kind om te weten van wie het afstamt, werd geen rekening gehouden. Krachtens de Adoptiewet konden geboortemoeders hun kind ter adoptie afstaan en werd professionele hulp verleend aan vrouwen die afstand wensten te doen van hun kind. Vrouwen kregen het recht de zorgtaken van hun kind over te dragen aan ouders die deze taak op zich wilden nemen.⁶² Een geboortemoeder die haar kind niets te bieden had, werd door de professionele hulpverlening zelfs geadviseerd om afstand te doen van het kind. Hoewel de geboortemoeder professionele hulp had en het toegestaan was om het kind ter adoptie af te staan, zag de familie haar nog steeds als een 'gevallen vrouw' en was er qua inspraak over het verdere verloop van de procedure niets veranderd. De familie (en maatschappij) vond het een schande dat de ongehuwde vrouw ongewenst zwanger was.

3.1.2 Politiek debat omtrent anoniem bevallen

Uit debatten die in het verleden door de politiek zijn gevoerd, blijkt dat er geen meerderheid voor anoniem bevallen was. In de jaren '70 heeft onder andere KVP-kamerlid (in 1980 opgegaan in het huidige CDA) Van der Broek (8 maart 1978) anoniem bevallen op de politieke agenda gezet.⁶³ Hij pleitte voor een gelegenheid voor geboortemoeders om pasgeborenen anoniem af te geven op een door de overheid daartoe bestemde vindplaats die dag en nacht open is. Deze vindplaats werd ook wel vondelingenluik genoemd en was een vorm van anoniem afstand doen van een kind. Dit vondelingenluik diende als alternatief voor abortus. De toenmalige Minister van Justitie De Ruiter (CDA) wilde daar echter niets van weten, omdat hij vreesde voor een bevordering van het te vondeling leggen van kinderen.⁶⁴ Tevens wees hij op het recht van het kind om zijn afstamming te kennen. In 2000 en 2001 heeft Kamerlid Arib de Minister van Justitie Korthals en in 2009 de Minister van Justitie Hirsch Ballin de vraag gesteld of zij bereid waren voorzieningen te treffen waar vrouwen in nood eventueel anoniem kunnen bevallen wanneer zij in een ernstige noodsituatie verkeren.⁶⁵

⁵⁹ Overeenkomst betreffende de vaststelling van de familierechtelijke betrekking tussen het onwettige kind en zijn moeder, Brussel 12 september 1962, *Trb.* 1963, 93.

⁶⁰ Holtrust 1995, p. 49-50.

⁶¹ Hoksbergen & Walenkamp (red.) 2000, H2.

⁶² Hoksbergen & Walenkamp (red.) 2000, H3.

⁶³ *Kamerstukken II 1978/79*, 15 300 VI, nr. 11, p. 1.

⁶⁴ *Kamerstukken II 1978/79*, 15 300 VI, nr. 11, p.3.

⁶⁵ *Aanhangsel handelingen II 2000/01*, nr. 465; *Aanhangsel handelingen II 2000/01*, nr. 1252; *Aanhangsel handelingen II 2009/10*, nr. 779.

Staatssecretarissen van Justitie Kalsbeek (PvdA) en Albayrak (PvdA)⁶⁶ antwoordde, net als de Minister van Justitie De Ruyter in 1978, dat door anoniem bevallen en het vondelingenluik het recht van het kind op informatie betreffende zijn afstamming niet kan worden gewaarborgd. Voor de vrouw is het volgens Staatssecretaris Kalsbeek⁶⁷ van essentieel belang dat zij enige vorm van hulp krijgt voor sociale, psychische en eventuele medische problemen. Vrouwen die hun kind ergens neerleggen, blijven van elke vorm van hulp verstoken.⁶⁸ Volgens Kalsbeek was uit onderzoek gebleken dat kinderen die geheel onbekend zijn met hun afstamming op latere leeftijd, een grote kans lopen hiermee (identiteits)problemen te krijgen.⁶⁹ Wat betreft anoniem bevallen, achtte Kalsbeek het niet nodig om zulk soort regeling te treffen, aangezien de vertrouwelijke behandeling van alle afstandssituaties en de gegevens van de geboortemoeder wel bekend zijn bij de hulpverlener, maar niet bij derden. In Nederland wordt maar sporadisch, naar schatting vier à vijf keer per jaar een kind te vondeling gelegd.⁷⁰ De oplossing moet niet gezocht worden in anoniem bevallen, maar in het verlenen van hulp aan vrouwen in nood en dat kan zo nodig onder geheimhouding voor de buitenwereld.⁷¹ Het zijn vaak niet de vrouwen zelf zijn die het kind afwijzen, maar de sociale omgeving.

3.2 Wetgeving en beschrijving van de Nederlandse regeling

Zoals vermeld in de inleiding geldt in Nederland de regel ‘mater semper certa est’. Dat wil zeggen: bij de geboorte ontstaat van rechtswege een familierechtelijke band tussen de geboortemoeder en het kind, die alleen doorbroken kan worden door adoptie. De geboortemoeder hoeft haar kind niet te erkennen, maar kan het ook niet ontkennen.⁷² De geboortemoeder heeft van rechtswege het ouderlijke gezag over haar kind. Dit betekent dat de geboortemoeder verplicht is om het kind te verzorgen en op te voeden. Op de geboorteakte dient de naam van de geboortemoeder vermeld te staan, zodat het kind op een latere leeftijd zijn afstammingsgegevens kan inzien (artikel 43 Besluit burgerlijke stand 1994⁷³).

Artikel 1:198 BW waarin het juridische moederschap is opgenomen, wordt in Nederland als een fundamentele regel van familierecht beschouwd. Dit artikel is, gelezen in samenhang met de artikelen 7 en 8 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK), een beginsel van openbare orde. Een kind moet, indien mogelijk, aan de hand van de geboorteakte de mogelijkheid krijgen zijn afstamming van moederszijde te kennen. De minderjarige moet op latere leeftijd de keuze

⁶⁶ *Aanhangsel handelingen II* 2000/01, nr. 1252 p. 2611; *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1659.

⁶⁷ *Aanhangsel handelingen II* 2000/01, nr. 1252 p. 2611.

⁶⁸ *Aanhangsel handelingen II* 2000/01, nr. 1252, p. 2611; *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1659.

⁶⁹ *Aanhangsel handelingen II* 2000/01, nr. 1252 p. 2611.

⁷⁰ *Aanhangsel handelingen II* 2000/01, nr. 465, p. 963.

⁷¹ *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1658.

⁷² *Kamerstukken II* 1999/2000, 27 047, nr. 5, p. 17 (NV).

⁷³ *Stb.* 1997,747.

kunnen maken om zijn identiteit in te vullen zoals hij dat wil. Hij dient daartoe, voor zover mogelijk, toegang te hebben tot zijn volledige afstammingsgegevens.⁷⁴

De procedure met betrekking tot bevallen met geheimhouding is opgenomen in het afstandsprotocol (voor het laatst vastgesteld in april 2010). Het afstandsprotocol geeft aan hoe de hierboven genoemde organisaties de verantwoordelijkheden voor de verschillende activiteiten moeten invullen. Het protocol is het beleid dat de RvdK, FIOM, Siriz en BJZ volgen en treedt in werking indien de vrouw te kennen geeft haar kind te willen afstaan.⁷⁵ Volgens de FIOM kiezen jaarlijks ongeveer 20-30 vrouwen voor bevallen met geheimhouding.

De FIOM heeft in haar brochure “Afstand doen ter adoptie” welgeteld één alinea gewijd aan bevallen met geheimhouding. Daarnaast informeert Vondelingenluik.nl vrouwen over de mogelijkheid tot bevallen met geheimhouding in Nederland. Het protocol kan bij de betrokken instanties opgevraagd worden en is niet digitaal beschikbaar. Het afstandsprotocol is daarom als bijlage aan dit onderzoek toegevoegd.

In het afstandsprotocol wordt gesproken over ouder(s). Beide ouders van het kind kunnen dus om geheimhouding vragen. In dit onderzoek zal de term ‘geboortemoeder’ worden gebruikt, omdat de geboortemoeder centraal staat. Ook is het meestal de geboortemoeder die besluit om in het geheim te bevallen.

3.2.1 Procedure

Indien de geboortemoeder overweegt om afstand te doen van het kind, wordt een juridische procedure in gang gezet. De FIOM, RvdK en BJZ zijn betrokken bij deze adoptieprocedure. Veelal wordt de FIOM door een arts of deskundige op de hoogte gebracht van het voornemen van een vrouw om afstand te doen van het kind.⁷⁶ De vrouw komt bijvoorbeeld bij de huisarts en laat daar een zwangerschapstest doen. Vervolgens blijkt dat ze al een paar maanden zwanger is. Indien een abortus niet meer mogelijk is vindt een doorverwijzing van de vrouw plaats naar de FIOM, waar zij haar verder inlichten over de afstandsprocedure.⁷⁷ Ziekenhuizen, verloskundigenpraktijken, huisartsen en andere hulpverleners doen over het algemeen een melding bij de FIOM met de mededeling dat zij een vrouw op het spreekuur hebben gehad die heeft aangegeven het voornemen te hebben afstand te willen doen van het kind. De vrouw neemt dan zelf contact op met de FIOM of de FIOM neemt contact met

⁷⁴ Rb. 's-Gravenhage 14 september 2009, *LJN*: BK1197.

⁷⁵ *Aanhangsel handelingen II* 2009/10, nr. 779, p. 1659.

⁷⁶ Telefoongesprek met Annemarije Bousema, Maatschappelijk werkster van de Stichting Ambulante Fiom, 21 juni 2011. Het verslag van het gesprek is in bezit van de auteur van dit onderzoeksverslag.

⁷⁷ Telefoongesprek met Annemarije Bousema, Maatschappelijk werkster van de Stichting Ambulante Fiom, 21 juni 2011. Het verslag van het gesprek is in bezit van de auteur van dit onderzoeksverslag.

haar op. Hierna komen kort de belangrijkste stappen in de afstandsprocedure met geheimhouding aan de orde.

De FIOM meldt het voornemen van de vrouw om haar kind ter adoptie af te staan bij de RvdK, op het moment dat de vrouw haar voornemen tijdens haar zwangerschap aan de FIOM meldt.⁷⁸ De afstandsprocedure wordt in gang gezet op het moment dat de FIOM de bevalling bekend maakt bij de RvdK. Indien de geboortemoeder bekend maakt dat zij het kind ter adoptie wil afstaan, dan wordt zij door de FIOM (of Siriz) ingelicht over de juridische consequenties van haar besluit.⁷⁹

Blijft de geboortemoeder, ondanks de inlichtingen van de FIOM, bij haar wens om haar kind onder geheimhouding af te staan, dan vraagt de RvdK voorlopige voogdij aan bij de kinderrechter waarna de rechter een uitspraak doet. Het voorlopige voogdij en daarmee het (tijdelijk) ouderlijk gezag wordt dan overgedragen aan BJZ.⁸⁰

BJZ zorgt voor plaatsing van het kind binnen 72 uur na de geboorte in een tijdelijk pleeggezin, voor een periode van drie maanden. Deze periode wordt ook wel gezien als een bedenktijd voor de geboortemoeder.⁸¹ De plaatsing bij het pleeggezin kan worden beëindigd, indien de geboortemoeder binnen de drie maanden beslist zelf voor haar kind te willen zorgen en daartegen geen bezwaren zijn. Blijft de geboortemoeder bij haar besluit, dan dient zij na deze periode van drie maanden een afstandsverklaring te ondertekenen, waarmee ze aangeeft dat ze ontheven wil worden uit de ouderlijke macht.⁸²

Als de vrouw geheimhouding wenst, zal de FIOM direct na de bevalling, of indien mogelijk nog voor de bevalling, zorgen dat verschillende organisaties op de hoogte zijn van de geheimhouding. Bij de meeste afstandszaken wordt de domicilie van de FIOM gekozen. Post van allerlei instanties als de gemeente, patiëntenadministratie van het ziekenhuis waar de vrouw gaat bevallen, de Entadministratie⁸³, de Sociale verzekeringsbank voor de kinderbijslag en de afdeling Burgerzaken van haar gemeente worden verstuurd naar de FIOM.⁸⁴ De FIOM heeft een beroepsgeheim.⁸⁵ Er vindt dus

⁷⁸ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 7.

⁷⁹ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 7.

⁸⁰ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 8.

⁸¹ Bos, Reysoo & Werdmuller 2010, p. 162.

⁸² Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 15 en 20.

⁸³ De Entadministratie houdt onder meer toezicht op het standaard bloedonderzoek. Deze organisatie houdt alle binnenkomende gegevens en uitslagen van zwangere vrouwen bij.

⁸⁴ Stichting Ambulante Fiom, *Afstand ter adoptie. Informatie over een voornemen tot afstand ter adoptie*, 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom, december 2009, p. 4.

⁸⁵ Telefoongesprek met Annemarije Bousema, Maatschappelijk werkster van de Stichting Ambulante Fiom, 21 juni 2011. Het verslag van het gesprek is in bezit van de auteur van dit onderzoeksverslag.

te allen tijde vertrouwelijke behandeling van afstand ter adoptie plaats. Bij de meeste afstandszaken wordt de domicilie van de FIOM gekozen. Post van allerlei instanties als de gemeente, het ziekenhuis en de Entadministratie worden dan verstuurd naar de FIOM.

De FIOM zorgt er ook voor dat het ziekenhuis of kliniek waar de vrouw is bevallen op de hoogte wordt gesteld van de procedure rondom afstand ter adoptie, de naamgeving van het kind en de geboorteaangifte. Bureau Jeugdzorg (hierna: BJZ) regelt met het ziekenhuis en FIOM of Siriz de geboorteaangifte. De geboorteaangifte dient binnen de wettelijke termijn van drie dagen na de geboorte te worden gedaan. Over het algemeen geschiedt de aangifte door het ziekenhuis (verloskundige en/of een arts) en een getuige het kind.⁸⁶ Bij de aangifte van de geboorte dient conform artikel 27 van het Besluit burgerlijke stand 1994, onder andere de dag en het tijdstip van de geboorte, de plaats waar de geboorte heeft plaatsgevonden en de voor- en achternaam van de geboortemoeder overlegd te worden.

BJZ neemt alles wat met betrekking tot het kind geregeld moet worden uit handen van de geboortemoeder. Naast de controle op of de geboorteaangifte correct en tijdig is of wordt gedaan en het zorgen voor plaatsing in een tijdelijk pleeggezin, zorgt BJZ er ook voor dat het kind een ziektekostenverzekering krijgt en dat er een babyboek met foto's wordt gemaakt.

In het geval de geboortemoeder niet terug komt op haar besluit om afstand te doen van haar kind, wordt het kind na drie maanden ondergebracht bij het adoptiegezin. Op het moment dat het kind bij het adoptiegezin wordt geplaatst, wordt medegedeeld dat de geboortemoeder de mogelijkheid heeft de afstand ter adoptie in te trekken. Dit kan tot op het moment dat de rechter op het adoptieverzoek heeft beslist. In deze fase is het voor de geboortemoeder moeilijk om op het besluit terug te komen. De rechter zal na het verzoek van de geboortemoeder om de afstand ter adoptie in te trekken, een onderzoek instellen en naar aanleiding daarvan het verzoek wel of niet honoreren. Het is in het belang van een pasgeboren baby om zo spoedig mogelijk bij een adoptiegezin te worden geplaatst vanwege het hechtingsproces van het kind.⁸⁷

⁸⁶ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 17; artikel 1:19e BW.

⁸⁷ Bos, Reysoo & Werdmuller 2010, p. 18 en 162.

3.2.2 Garanties voor geheimhouding

De betrokken instanties (RvdK, FIOM, Siriz, BJZ, rechter) kunnen geen garanties verlenen voor de geheimhouding.⁸⁸ Het regelen van de geheimhouding rondom de geboortemoeder en het kind vergt voor deze instanties een grote inspanning. De geboortemoeder zal niet anoniem zijn voor de rechtbank, RvdK en de andere betrokken instanties.⁸⁹

Anders dan in Frankrijk waarbij de geboortemoeder het absolute recht heeft om haar identiteit niet bekend te maken, heeft de Nederlandse Hoge Raad in 1994 in Valkenhorst II⁹⁰ geoordeeld dat het kind het recht heeft op de afstammingsgegevens over de ouders. In de volgende paragraaf worden zowel Valkenhorst I⁹¹ als II besproken.

3.3 Valkenhorst

In het tehuis Valkenhorst kwamen geboortemoeders terecht die vaak onder druk van de familie afstand wilden doen van hun kind.⁹² Op het moment dat de vrouw beviel, werd zij meteen van het kind gescheiden. De geboortemoeder moest de naam van de vader prijsgeven, zodat het tehuis een bijdrage kon vragen voor de gemaakte kosten van de opvoeding van het kind. Valkenhorst heeft altijd enige documentatie bijgehouden over de vrouwen aan wie de hulp werd geboden.⁹³ De vanaf 1921 aangelegde dossiers waren in de jaren '90 nog aanwezig. De 'Valkenhorst-kinderen' wilden graag inzage in dat dossier maar kregen geen toestemming van Valkenhorst. Valkenhorst beriep zich op haar geheimhoudingsplicht. Valkenhorst moest in twee zaken voor de rechter verschijnen. Een zaak gestart door 'Valkenhorst-kind' mevrouw Roovers (Valkenhorst I)⁹⁴ gevolgd door een zaak gestart door drie 'Valkenhorst-kinderen', waaronder mevrouw De Ruyter (Valkenhorst II)⁹⁵.

In Valkenhorst I verzocht Roovers om inzage in het dossier van haar overleden geboortemoeder die voordat zij overleed, geen expliciete toestemming had gegeven voor de inzage in haar dossier.⁹⁶ Valkenhorst beriep zich op haar geheimhoudingsplicht terzake van gegevens welke hun bekend werden in het kader van en in verband met deze hulpverlening.⁹⁷ Deze geheimhoudingsplicht was en is nog steeds vastgelegd in artikel 272 Wetboek van strafrecht. De rechtbank heeft de vordering van Roovers afgewezen, omdat de handhaving van de geheimhoudingsplicht kan worden gerechtvaardigd

⁸⁸ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 14.

⁸⁹ Raad voor de Kinderbescherming (red.), *Protocol Afstand ter Adoptie*, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, p. 15.

⁹⁰ HR 15 april 1994, NJ 1994, 608/RN 1994, 430.

⁹¹ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726.

⁹² Wolfhagen 1997, p. 98.

⁹³ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726, r.o. 3.1.

⁹⁴ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726; Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796.

⁹⁵ Rb. Breda 5 maart 1991, NJ 1991,370; Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211;

HR 15 april 1994, NJ 1994, 608/RN 1994, 430.

⁹⁶ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726, r.o. 3.1.

⁹⁷ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726, r.o. 3.3.

door het algemene belang dat mensen in existentiële nood zich moeten kunnen wenden tot een bepaalde categorie van hulpverleners op wier geheimhouding zij moeten kunnen blijven rekenen.⁹⁸ Valkenhorst kon niet door Roovers worden gedwongen om haar geheimhouding te doorbreken.

Roovers ging in hoger beroep bij het gerechtshof te 's-Hertogenbosch. Het hof concludeerde in Valkenhorst I dat drie belangen conflicteren.⁹⁹ Ten eerste het belang van Roovers om de identiteit te kennen van de ouders van wie zij afstamt. Het hof voegde hieraan toe dat het belang van personen om informatie te verkrijgen over hun identiteit onder meer is onderstreept in artikel 17 Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (hierna: IVBPR), alsmede in artikel 7 en 8 van het IVRK¹⁰⁰ (dit verdrag was toen nog niet geratificeerd in Nederland). Volgens Wolfhagen doelt het hof behalve op het medisch belang, waarbij gedacht kan worden aan opsporing en 'genezing' van erfelijke ziekten, vooral op het sociaal-psychologisch belang van kinderen om de identiteit van de biologische ouders te kennen. Feiten omtrent verwekking en geboorte vormen een onmisbare schakel in het identificatie- en individualisatieproces. Een tweede belang is het maatschappelijk belang van de hulpverlening door een instelling als Valkenhorst, gelegen in de vertrouwensfunctie. Volgens het Hof valt redelijkerwijze niet aan te nemen dat een vrouw vandaag de dag zich nog zou laten weerhouden om zich tot een hulpinstelling als Valkenhorst te wenden om zich tegenover deze instelling vrijelijk te uiten wanneer zij zou weten dat Valkenhorst circa 45 jaar na het overlijden van de geboortemoeder deze gegevens openbaart.¹⁰¹ Het derde belang is gelegen in het belang van de geregistreerde tot behoud van privacy. In dit geval gaat het om de gegevens van de geboortemoeder van Roovers en de mogelijke verwekker die in beginsel door artikel 8 EVRM en artikel 18 IVBPR worden beschermd. Volgens het hof is het niet aannemelijk dat het verstrekken van gegevens zodanige aantasting van de privacy van de verwekker oplevert met daaraan voor hem onevenredig schadelijke gevolgen.¹⁰²

Het recht van kinderen op afstammingsgegevens heeft volgens het hof dusdanige verstrekkende en ingrijpende gevolgen dat van een absoluut recht bij gebreke van een wettelijke regeling niet mag worden uitgegaan.¹⁰³ Er dient dus een individuele afweging te worden gemaakt. Valkenhorst moest inzage verlenen in de bij Valkenhorst berustende gegevens met betrekking tot de afstamming van Roovers.

Valkenhorst II bouwt voort op de eerdere uitspraak van de rechtbank van 20 juni 1989 (Valkenhorst I). In Valkenhorst I had het hof nog geen uitspraak gedaan tussen Roovers en Valkenhorst. Drie 'Valkenhorst-kinderen' beoogden een heroverweging van de zaak in Valkenhorst I en verzochten de

⁹⁸ Rb. Breda 20 juni 1989, NJ 1989,726, r.o. 3.10.

⁹⁹ Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796, r.o. 4.2.

¹⁰⁰ *Trb.* 1990, 46 en 170.

¹⁰¹ Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796, r.o. 4.10.

¹⁰² Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796, r.o. 4.9.

¹⁰³ Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, NJ 1991, 796, r.o. 4.3.

rechtbank om inzage te verlenen in het dossier van hun geboortemoeder om zo meer te weten te komen over hun afstamming en over hun verwekker. Geen van de drie ‘Valkenhorst-kinderen’ is bekend met de naam van haar of zijn vader.¹⁰⁴ Valkenhorst bezit gegevens die mogelijk opheldering kan geven omtrent de identiteit van hun ouders. Valkenhorst weigert het verzoek tot inzage van deze gegevens en doet een beroep op haar geheimhoudingsplicht. Nadat Valkenhorst haar inzagebeleid naar aanleiding van het arrest Valkenhorst I had aangepast, kregen twee van de ‘Valkenhorst-kinderen’ nu wel inzage, omdat hun geboortemoeders al overleden waren.¹⁰⁵ Hun procedure behoefde geen voorzetting. Mevrouw De Ruyter (hierna: De Ruyter) zette de procedure voort, aangezien haar geboortemoeder nog wel in leven was en geen toestemming wilde verlenen voor de inzage in haar dossier. Volgens de rechtbank zijn deze geheimhoudingsplicht en het daarmee verband houdende verschoningsrecht niet absoluut.¹⁰⁶ Er kan zich een situatie voordoen waarin andere belangen moeten prevaleren boven het belang dat het beroepsgeheim bewaard blijft. Verder bleef de rechtbank bij haar eerdere oordeel van Valkenhorst I, dat alle persoonlijke belangen en omstandigheden van de betrokkenen in de afweging betrokken moeten worden.¹⁰⁷

Het hof te 's-Hertogenbosch oordeelde, overeenkomstig in Valkenhorst I, dat ook de persoonlijke belangen en omstandigheden van de betrokkenen in de afweging betrokken moeten worden.¹⁰⁸ Verder oordeelde het hof dat het belang van de privacy van de geboortemoeder in combinatie met het maatschappelijk belang, bij gebreke van een wettelijke regeling zwaarder moet wegen dan het belang van De Ruyter op inzage. Het belang van De Ruyter om de identiteit van haar natuurlijke vader te kennen is zwaarwegend, zo ook het maatschappelijk belang dat een ieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het besprokene tot een hulpverlener als Valkenhorst moet kunnen wenden.¹⁰⁹ Het op voorhand negeren van de wens van de geboortemoeder schept, volgens het hof, in het algemeen de kans dat, uit angst voor zulke absolute, niet voor afweging vatbare aanspraken op afstammingsinformatie, aan het (geboren of nog ongeborn) kind schade wordt toegebracht of zorg wordt onthouden met mogelijk nog schadelijker gevolgen dan het gemis van afstammingsinformatie.¹¹⁰

De Hoge Raad nam voor de beoordeling als uitgangspunt ‘dat het aan grondrechten als het recht op respect voor het privé leven, het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst en het recht op vrijheid van meningsuiting ten grondslag liggende algemene persoonlijkheidsrecht mede omvat het recht om te weten van welke ouders men afstamt. Dit recht heeft internationaal erkenning gevonden in

¹⁰⁴ Rb. Breda 5 maart 1991, NJ 1991,370, r.o. 3.1.

¹⁰⁵ Wolfhagen 1997, p. 99.

¹⁰⁶ Rb. Breda 5 maart 1991, NJ 1991,370, r.o. 3.4.

¹⁰⁷ Wolfhagen 1997, p. 99.

¹⁰⁸ Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211, r.o. 4.14.

¹⁰⁹ Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211, r.o. 4.13.

¹¹⁰ Hof 's-Hertogenbosch 25 november 1992, NJ 1993, 211, r.o. 4.14.

art. 7 Verdrag inzake de rechten van het kind (hierna: IVRK), maar was toen in Nederland nog niet geratificeerd.¹¹¹ Ondanks dat de IVRK nog niet in Nederland van toepassing was, gebruikte de Hoge Raad dit toch als richtlijn. Volgens de Hoge Raad geeft het persoonlijkheidsrecht van artikel 7 IVRK, een persoon in de omstandigheden als die van De Ruyter jegens een stichting als Valkenhorst, aanspraak om op haar verzoek bekend te worden gemaakt met de aan die stichting bekende gegevens omtrent haar ouders'.¹¹² De Hoge Raad bekrachtigde het arrest van het hof dat het om te weten van welke ouders men afstamt geen absoluut recht is. Dit recht moet wijken voor de rechten en vrijheden van anderen wanneer deze in het gegeven geval zwaarder wegen.¹¹³ De Hoge Raad heeft in casu geoordeeld dat 'het recht van enerzijds een meerderjarig kind als mevrouw De Ruyter om te weten door wie het is verwekt prevaleert boven het recht van anderzijds (in het recht op respect voor haar privé leven besloten) de geboortemoeder om zulks ook tegenover haar kind verborgen te houden. Behalve door het vitaal belang van dit recht voor het kind wordt deze voorrang daardoor gewettigd dat de geboortemoeder in de regel mede verantwoordelijkheid draagt voor het bestaan van dat kind'.¹¹⁴ Volgens de Hoge Raad heeft het hof dus te veel gewicht toegekend aan het maatschappelijk belang. In Nederland weegt het belang van het kind om haar afstamming te kennen dus zwaarder dan het belang van de geboortemoeder voor haar respect op privé leven.

¹¹¹ HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, m.nt. Hammerstein-Schoonderwoerd (*Valkenhorst*) r.o. 3.2.

¹¹² HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, m.nt. Hammerstein-Schoonderwoerd (*Valkenhorst*) r.o. 3.2.

¹¹³ HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, m.nt. Hammerstein-Schoonderwoerd (*Valkenhorst*) r.o. 3.3.

¹¹⁴ HR 15 april 1994, NJ 1994, 608, m.nt. Hammerstein-Schoonderwoerd (*Valkenhorst*) r.o. 3.4.3. en 3.5

4. Afweging, conclusie en aanbeveling

Uit het bovenstaande blijkt dat er wezenlijke verschillen zijn tussen de Franse wetgeving met betrekking tot anoniem bevallen en de Nederlandse regelgeving omtrent bevallen met geheimhouding. Een belangrijk verschil is dat in Frankrijk het belang van de moeder centraal staat, doordat zij de moeder het vetorecht geeft om te beslissen of zij haar identiteit vrijgeeft. In Nederland staat, blijkens het arrest Valkenhorst II, het belang van het kind centraal.

Zoals blijkt uit paragraaf 2.1 zijn in Frankrijk in het verleden veel kinderen te vondeling gelegd of vermoord. Om het leven van kinderen te sparen heeft de toenmalige priester van de katholieke kerk besloten om een eerste stap te zetten richting anoniem bevallen door het bouwen van een vondelingenluik. De katholieke kerk beschouwde abortus als een vorm van moord en werd daarom, net als infanticide, verboden. Anoniem bevallen werd gezien als alternatief voor abortus.

Uit het onderzoek van Catherine Villeneuve-Gokalp blijkt dat het aantal anonieme bevallingen is gedaald van ongeveer 2000 in de jaren '60 naar 598 in 2008 (zie paragraaf 2.2). Anoniem bevallen is bij deze daling een medeoorzaak geweest. Daarnaast kwam de daling door het legaliseren van de anticonceptie en abortus. Voorts blijkt dat ondanks het feit dat anoniem bevallen in Frankrijk is toegestaan, er nog steeds moeders zijn die hun kind te vondeling leggen.

Doordat anoniem bevallen is toegestaan, kan het juridische moederschap niet bij de geboorte worden vastgesteld. Immers de moeder is veelal onbekend. Het beginsel 'mater semper certa est' is daarom ook nooit aanvaard in de Franse wetgeving. Sinds de wetwijziging van 2005 hoeft de vrouw, die haar kind voor of bij de geboorte erkent, niet meer een erkenningsakte te laten opstellen, maar kan zij volstaan met het opnemen van haar naam in de geboorteakte. De vrouw die anoniem is bevallen kan op een later moment haar kind alsnog erkennen en daarmee het juridische moederschap vast laten stellen. In paragraaf 2.4 zijn de drie mogelijkheden voor deze vrouwen uiteengezet.

Om terug te komen op de vraag of de Franse regeling omtrent anoniem bevallen een aanvulling zou kunnen zijn op de Nederlandse regeling omtrent bevallen met geheimhouding, dient deze naar mijn mening ontkennend te worden beantwoord. Naast de situatie dat we in Nederland straks kinderen hebben die niet weten van wie zij afstammen, zullen er altijd vrouwen zijn, net als in Frankrijk, die hun kind te vondeling leggen of vermoorden. Daarnaast is de vondelingen- en infanticideproblematiek te klein om anoniem bevallen, zoals Frankrijk deze kent, in te voeren. In Nederland blijkt het om enkele gevallen per jaar te gaan, terwijl in Frankrijk gemiddeld acht kinderen te vondeling worden gelegd en ongeveer 600 vrouwen kiezen voor anoniem bevallen.

Door de mogelijkheid van anoniem bevallen is het voor een kind lastig om later op zoek te gaan naar de geboortemoeder, wanneer de geboortemoeder geen identificeerbare gegevens heeft achtergelaten. Hierdoor kan bij een kind een identiteitscrisis ontstaan. Hij kan immers geen antwoorden krijgen op vragen als, 'Op wie lijk ik? Waar komen mijn karaktereigenschappen vandaan?' Voor een kind dat zijn natuurlijke ouders kent is dit vanzelfsprekend.¹¹⁵ Naast het feit dat het kind niet weet van wie het afstamt, kan hij ook niet op de hoogte worden gesteld van eventuele erfelijke ziektes of medische afwijkingen die in de familie voorkomen. Een ziekte kan daardoor, bijvoorbeeld door regelmatige medische controle, niet in een eerder stadium worden herkend.

Aan de andere kant hoeft een geboortemoeder die haar kind anoniem heeft afgestaan niet bang te zijn dat haar kind op een latere leeftijd naar haar op zoek gaat. Ze wordt dan niet nogmaals geconfronteerd met het pijnlijke besluit dat zij in het verleden heeft gemaakt en de daarmee gepaard gaande schuldgevoelens.

Maar wat te doen met een geboortemoeder die in Frankrijk anoniem is bevallen en geen identificeerbare gegevens heeft achtergelaten en binnen de bedenktijd van twee maanden terugkomt op haar besluit om het kind af te staan? Er kan dan een bewijsprobleem ontstaan. De geboortemoeder zal moeten aantonen dat het haar kind is. Deels is dit probleem in Frankrijk opgelost doordat medewerkers van het ziekenhuis of van een particuliere instelling de vrouw vragen of zij identiteitsgegevens wil achterlaten. Dit bewijsprobleem kan voorkomen worden door een aantal gegevens te noteren, zoals naam en adres van de geboortemoeder, geboortedatum en andere relevante gegevens betreffende het kind. Maar wordt de drempel dan niet te hoog voor de vrouw die anoniem wil bevallen? Deze vrouwen kunnen de angst hebben dat hun identiteit alsnog bekend gemaakt wordt aan het kind.

Naast de bovenstaande argumenten zie ik nog een aantal argumenten die zich keren tegen de mogelijkheid tot anoniem bevallen. De anonieme bevalling kan namelijk als middel worden gebruikt om van de financiële onderhoudsplicht af te komen. De mogelijkheid tot anonieme bevalling kan een geboortemoeder er sneller toe doen besluiten om bij financiële nood haar kind anoniem af te staan. Een voorbeeld hiervan zijn de geboortemoeders van Odièvre. De geboortemoeders van Odièvre hadden geen geld om voor haar te zorgen en dus is de geboortemoeder anoniem bevallen. Hierdoor legde zij de verantwoordelijkheid van haar kind bij de staat, zodat het kind uiteindelijk op zal groeien in een gezin waar ze wel voor haar kunnen zorgen. Naast de financiële nood kan ook het bevallen van een gehandicapt kind een vrouw sneller doen overwegen om anoniem haar kind af te staan en zo de verantwoordelijkheid van het kind bij de staat te leggen.

¹¹⁵ Stichting Ambulante Fiom, 'Match spermadonor en donorkinderen mogelijk door Fiom-KID-register en DNA-databank', www.fiom.nl, bezocht op 21 juni 2011.

In het EVRM en het IVRK zou het recht van het kind om te weten van wie het afstamt zijn opgenomen. Maar moet er niet meer gewicht toegekend worden aan het eerste belang van het kind namelijk, zijn recht op leven? Mijn inziens is het voor een kind nog altijd beter om niet te weten van wie het afstamt, dan uit een wanhoopsdaad van zijn ouders overlijden. Door de garantie van anonimiteit wordt getracht zoveel mogelijk te voorkomen dat vrouwen alleen en in hachelijke omstandigheden bevallen (zie paragraaf 2.2) en voorkomen dat de vrouw haar kind te vondeling legt of zelfs vermoord. Naar mijn mening dient het recht van het kind om te weten van wie het afstamt te wijken voor vrouwen die in noodsituaties verkeren. Maar dat kan, mijn inziens, ook op een andere manier worden opgelost dan door het toepassen van de Franse regeling.

Aangezien het in Nederland om dergelijke lage aantallen gaat wat betreft vondelingen en infanticide en omdat de hulpverlening goed is geregeld, verwacht ik niet dat het invoeren van anoniem bevallen in Nederland er toe zal leiden dat het aantal vondelingen en infanticide afneemt. Dat er niet veel bekendheid wordt gegeven omtrent de mogelijkheid tot bevallen met geheimhouding, is naar mijn mening juist om te voorkomen dat bevallen met geheimhouding wordt gestimuleerd. Er moet voorkomen dat er niet onnodig gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheid omtrent bevallen met geheimhouding, bijvoorbeeld vrouwen die zich niet in nood bevinden. Voor deze vrouwen is openheid van zaken belangrijk, zodat zij naast met de medewerkers van de FIOM of Siriz, ook met familieleden en vrienden kunnen praten over hun situatie.

Al met al biedt Nederland met haar regeling bevallen onder geheimhouding een voldoende waarborg voor ongewenst zwangere vrouwen in nood.

Literatuurlijst

Literatuur

- **Barèges 2010**
B. Barèges, *Rapport mission parlementaire sur l'accouchement dans le secret (voorstel ingediend bij de beslissing van de minister-president)*, 2010, 78 pp.
- **Bos, Reysoo & Werdmuller 2010**
P. Bos, F. Reysoo & A. Werdmuller, *In één klap geboortemoeder, en ook weer niet. Onderzoek naar demografische en sociaal-economische kenmerken en motieven van vrouwen die tussen 1998-2007 in Nederland hun kind ter adoptie hebben afgestaan*, mei 2010, 189 pp.
- **Callus 2004**
T. Callus, 'Tempered hope? A qualified right to know one's genetic origin: Odièvre v France', *The Modern Law Review*, Vol. 67, no. 4, 2004, p. 658-669.
- **Coppen, Zijlmans & Lendfers 1992**
M. Coppen, J. Zijlmans & A. Lendfers, Nota vondelingen 917/WD. Utrecht: FIOM, april 1992, 18 pp. (Toegankelijk via www.vondelingenluik.nl)
- **Deutscher Ethikrat 2009**
Deutscher Ethikrat, *Anonymous relinquishment of infants: tackling the problem*, 2009, p. 50.
- **Hoksbergen & Walenkamp (red.) 2000**
R.A.C. Hoksbergen & H. Walenkamp (red.), *Adoptie: Levenslang dilemma*, Houten: Bohn Stafleu Van Loghum 2000.
- **Holtrust 1995**
N. Holtrust, Publiek geheim: deprivatisering van het vrouwenleven. De geschiedenis van de Afstandsgeboortemoeder, *Nemesis*, nr. 1, 1995, p. 45-60.
- **Lefaucheur 2004**
N. Lefaucheur, 'The French tradition of anonymous birth: the lines of argument', *International Journal of Law, Policy and the Family*, 2004; 18, p.319-342.
- **Leistra 2007**
G. Leistra, 'Deskundige: in alle tijden en milieus', *Website Elsevier*, 10 januari 2007.
'Deskundige: in alle tijden en milieus' (Laatst bezocht op 22 juni 2011).
- **Van der Linden & Vlaardingerbroek 2003**
A. van der Linden & P. Vlaardingerbroek, 'De kansen van risico's van adoptie', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, FJR 2003, aflevering 5.
- **Leurs 2000**
H. Leurs, *L'accouchement anonyme. Mémoire réalisé en vue de l'obtention du certificat d'éthique, responsabilités et déontologie, dans le cadre de la maîtrise des sciences biologiques et médicales*, (doctoraalscriptie: Lille), 2000.

- **Pyl 2010**
A. Pyl, *De evolutie van de adoptie in België in de 19e en 20e eeuw*, (diss. Gent) 2010.
- **Van Raak-Kuiper & Vlaardingerbroek 2006**
J.A.E. van Raak-Kuiper & P. Vlaardingerbroek, *Afstammingsrecht. Monografieën Familie, jeugd en recht*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2006.
- **Ripley & Dana 1859**
G. Ripley & C.A. Dana, *The new American Cyclopaedia. A popular dictionary of general knowledge*, New York: D. Appleton & Company, 1859.
- **Verschelden 2004**
G. Verschelden, *Afstamming*, Mechelen: Kluwer, 2004.
- **Verschelden 2005**
G. Verschelden, *Biologische werkelijkheid en belang van het kind bij de vaststelling en de betwisting van de Afstamming*, (diss. Gent) 2005, p. 326.
(Toegankelijk via <http://lib.ugent.be/>, zoek op biologische werkelijkheid).
- **Villeneuve-Gokalp 2010**
C. Villeneuve-Gokalp, *Etude sur les mères de naissance qui demandent le secret de leur identité lors de leur accouchement*, 2010.
- **Wolfhagen 1997**
D. Wolfhagen, 'Wat niet weet, wat niet deert. Het recht op afstammingsgegevens', *Nemesis*, jaargang 13, nr. 3, p. 98-99.

Jurisprudentie

- EHRM 7 juli 1989, *NJ* 1991, 659 m.nt EJD.
- EHRM 13 februari 2003, nr. 42326/98, *NJ* 2003, 587 m.nt S.F.M. Wortmann (*Odièvre t. Frankrijk*).
- HR 15 april 1994, *NJ* 1994, 608, m.nt. Hammerstein-Schoonderwoerd (*Valkenhorst II*).
- Hof 's-Hertogenbosch 18 september 1991, *NJ* 1991, 795 (*Valkenhorst I*).
- Hof 's Hertogenbosch 25 november 1992, *NJ* 1993, 21 (*Valkenhorst II*).
- Rb. Breda 20 juni 1989, *NJ* 1989,726 (*Valkenhorst I*).
- Rb. Breda 5 maart 1991, *NJ* 1991,370 (*Valkenhorst II*).
- Rb. 's-Gravenhage 14 september 2009, *LJN*: BK1197.

Parlementaire stukken

Nederland

- *Aanhangsel handelingen II 2009/10, nr. 779.*
- *Aanhangsel handelingen II 2000/01, nr. 1252.*
- *Aanhangsel handelingen II 2000/01, nr. 465.*

- *Kamerstukken II 1999/2000, 27 047, nr. 5 (NV).*
- *Wijziging van het Besluit burgerlijke stand 1994, bij besluit van 19 december 1997, Stb. 1997,747.*

België

- *Wetsvoorstel tot aanvulling van het Burgerlijk Wetboek met bepalingen inzake de discrete bevalling, Belgische senaat 2010/11, nr. 5-347/1.*

Frankrijk

- *Verordening nr. 2005-759 (Publicatiedatum 6 juli 2005 in Frankrijk).*
- *Verordening nr. 2009-61 van 16 januari 2009, van kracht op 19 januari 2009.*

Brochures

- *Stichting Ambulante Fiom, Het voornemen tot afstand ter adoptie. Informatie voor intermediairs die betrokken zijn bij zwangerschap en bevalling, waarbij sprake is van een voornemen tot afstand ter adoptie, 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom, februari 2010, p.7.*
- *Stichting Ambulante Fiom, Afstand ter adoptie. Informatie over een voornemen tot afstand ter adoptie, 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante Fiom, december 2009, p. 2-5.*

Overig

- *H. van Hooff, Factsheet Vondelingenluikje: Het Vondelingenluikje en andere vormen van anonieme afstand in relatie tot het Recht van het kind op informatie over zijn afstamming, 's-Hertogenbosch: Stichting Ambulante FIOM, 2009.*
- *Raad voor de Kinderbescherming, 'ASAA protocol: Afstand, Screening, Adoptie en Afstammingsvragen', Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming, november 2008, 31 pp.*
- *Raad voor de Kinderbescherming (red.), Protocol Afstand ter Adoptie, Den Haag: Raad voor de Kinderbescherming, december 2010, 44 pp.*
- *Stichting Ambulante Fiom, 'Match spermadonor en donorkinderen mogelijk door Fiom-KID-register en DNA-databank', www.fiom.nl. (Laatst bezocht op 21 juni 2011).*
- *'Wetsvoorstel discreet bevallen afgevoerd', Gazet van Antwerpen 20 april 2009, www.gva.be (zoek op discreet bevallen).*

Bijlage 1: Afstandsprotocol